

Ekonomik Büyüme ve Vergi İlişkisi: Türkiye İçin Bir Uygulama

Caner Dilber¹

Özet

Gelir vergisi, kurumlar vergisi ve mal ve hizmet vergisi, ekonomik büyüme üzerinde önemli etkilere sahiptir. Gelir vergisi, bireylerin elde ettikleri gelir üzerinden alınan bir vergi türüdür ve bireylerin harcama gücünü doğrudan etkileyerek, tüketim seviyeleri ve yaşam standartları üzerinde belirleyici bir rol oynar. Gelir vergisindeki artış, tasarruf oranlarını düşürebilirken, azalış ise harcama gücünü artırarak ekonomik büyüme seviyesini arttırabilir. Kurumlar vergisi ise şirketlerin elde ettikleri kar üzerinden alınan vergidir. Bu vergi, işletmelerin yatırım kararlarını doğrudan etkileyerek, ekonomik aktivite ve istihdam oranları üzerinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Yüksek kurumlar vergisi oranları, yatırım iştahını azaltabilirken, düşük oranlar daha fazla yatırım ve yenilikçiliği teşvik edebilir. Mal ve hizmet vergisi ise tüketim üzerindeki etkisi sebebiyle ekonomik büyümeyi dolaylı olarak etkiler. Mal ve hizmet vergisi oranlarının yüksek olması, tüketici harcamalarını kısıtlayabilir. Ancak, bu tür vergilerin doğru bir şekilde yönetilmesi, kamu hizmetlerinin daha iyi finansmanını sağlayarak, sosyal refahın artırılmasına katkıda bulunabilir. Sonuç olarak, bu vergilerin tasarımı ve uygulanması, ekonomik büyüme, istihdam ve sosyal eşitsizlik gibi konular üzerinden ekonomik refahın seviyesini belirlemektedir. Etkili bir vergi politikası, ekonomik refahı arttırarak, toplumun genel yaşam kalitesini yükseltebilir. Bu çalışmada mal ve hizmet, gelir ve kurumlar vergisinin kişi başına düşen gelir artışı üzerindeki etkisi Türkiye üzerinde 1990-2020 yıllarını kapsayacak şekilde araştırılmıştır. Analiz sonuçlarına göre gelir vergisi ve mal ve hizmet vergisi ile kişi başına düşen gelir artışı arasında uzun dönem için negatif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Kurumlar vergisinin ise uzun dönemde kişi başına düşen gelir artışını etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır.

1 Dr. Öğretim Üyesi, Çankırı Karatekin Üniversitesi, İ.İ.B.F., Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, canerdilber@karatekin.edu.tr, 0000-0002-2648-925X

1. GİRİŞ

Kamu harcamalarının en önemli finansmanı hane halkı ve firmalardan toplanan vergilerdir. Uluslararası ticarete teknoloji ve yeraltı kaynakları ihracatı açısından dezavantajlı ülkeler için vergi gelirleri daha büyük bir önem arz etmektedir. Türkiye uluslararası ticarete yukarıda belirtilen dezavantajı en erken tarihten günümüze kadar yaşayan bir ülke konumundadır. Türkiye'deki kamu harcamalarının tamamına yakını vergi gelirleri ile karşılanmak durumundadır. Eğitim, altyapı ve sağlık gibi kamu hizmetlerinin sürdürülebilmesi için temel bir kaynak durumundaki vergiler birçok mikro ve makro ekonomik göstergesi olumlu ya da olumsuz etkileyebilmektedir. Vergi yapısının adaletli ve sıkı denetim içerecek şekilde kurgulanmadığı ülkelerde vergi yükü belli bir kesimin üzerine yıkılmaktadır. Vergi kanunlarındaki açıklar ve denetim eksikliği gibi sorunlar yüksek gelir elde eden ticaret erbabının gerektiğinden az ya da hiç vergi vermemesi durumunu ortaya çıkartırken ücretli çalışan kesimin görece daha fazla vergi vermesi sonucunu doğurur.

Progressive (artan oranlı) vergi sistemleri, yüksek gelir gruplarından daha fazla vergi alınmasını sağlayarak, gelir eşitsizliklerinin giderilmesine katkıda bulunabilir. Bu durum, düşük gelir gruplarının harcanabilir gelirlerinde bir artışa yol açarak, kişi başına düşen gelirden genel bir artışın önünü açabilir. Vergi karmaşası ekonomik büyüme, gelir dağılımı, yatırım ve istihdam gibi birçok ekonomik göstergesi de olumsuz etkileyebilmektedir. Politika yapıcılar bir yandan vergi ve diğer gelirlerle kamu harcamalarının finansmanını karşılamaya çalışırken, diğer taraftan vatandaşlarının ekonomik ve sosyal refah seviyelerini arttırmayı da hedeflemektedirler. Ekonomik olarak refah seviyesinin yükseltilebilmesi özellikle rezerv para özelliğinden dolayı dolar cinsinden kişi başına düşen gelirin arttırılması ile mümkündür. Vergi politikaları, bir ülkenin ekonomik yapısının önemli bir parçası olarak, bireylerin gelir düzeyleri üzerinde doğrudan etkiler oluşturabilmektedir. Kişi başına düşen gelir, bir ekonominin refah seviyesini ölçen temel göstergelerden biridir ve vergi politikaları bu göstergenin şekillenmesinde belirleyici bir rol oynar. Vergilerin ekonomik davranışlar üzerindeki etkisi, bireylerin harcama, tasarruf ve yatırım kararlarını yönlendirerek, kişi başına düşen gelir seviyesinin artış veya azalış göstermesine neden olabilir. Özellikle gelir vergisi oranları ve bu vergilerin uygulama biçimi, bireylerin harcanabilir gelirlerini etkileyerek, ekonomik refah üzerinde dolaylı sonuçlar doğurabilir. Yüksek vergi oranları, bireylerin harcanabilir gelirlerini azaltabilir ve bu durum, tüketim harcamalarının azalmasına yol açarak, ekonomik aktivitenin yavaşlamasına neden olabilir. Bununla birlikte, vergi gelirlerinin etkin bir şekilde kullanılması, kamu hizmetlerinin kalitesini artırarak, uzun vadede bireylerin yaşam kalitesine ve dolayısıyla kişi başına düşen gelire olumlu katkılarda bulunabilir. Bu bağlamda, vergi politikalarının ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini anlamak, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmak açısından kritik bir öneme sahiptir.

Bu çalışmada mal ve hizmet, gelir ve kurumlar vergisinin kişi başına düşen gelir artışı üzerindeki etkisi Türkiye üzerinde araştırılmıştır. 1990-2020 yılları arasındaki dönemi kapsayan veri seti üzerinden yapılan analizlerde vergi oranları ile kişi başına düşen gelir artışı arasında eş bütünleşme ilişkisi tespit edilmişken, gelir vergisi ve mal ve hizmet vergisi ile kişi başına düşen gelir artışı arasında negatif ve istatistiki olarak anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Kurumlar vergisinin ise uzun dönemde kişi başına düşen gelir artışını etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmanın literatürdeki diğer çalışmalardan farkı, vergi oranları/politikaları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalarda kullanılan GSYH veya kişi başına GSYH yerine kişi başına gelirdeki artış oranı değişkeninin ekonomik büyümeyi temsilen analizlerde kullanılmasıdır.

2. LİTERATÜR

Vergi ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar değerlendirildiğinde genellikle vergi oranları ile GSYH veya kişi başına düşen GSYH değişkeninin tercih edildiği gözlemlenmektedir. Bu çalışmaların ilklerinden olan Harberger (1964) vergi oranları ile ekonomik büyüme arasında ciddi bir ilişki olmadığını rapor ederken, Gober ve Burns (1997) vergi yapısının ekonomik büyümeyi pozitif yönlü etkilediğini belirtmiştir. Mendoza vd, (1997) ve Karras (1999) OECD ülkeleri için yapmış oldukları çalışmalarında vergi oranlarının uzun dönemde ekonomik büyümeyi etkilemediği sonucuna ulaşmışlardır. Koch vd., (2005) vergi yükünün azaltılması ile ekonomik büyümenin gerçekleşebileceğini savunurken, Mamatzakis (2005) ise vergi yükünün ekonomik büyümeyi negatif etkilediğini rapor etmiştir. Değişkenler arasındaki ilişkiyi tersten değerlendiren, Tosun ve Abizadeh (2005) ekonomik büyümenin gelir ve servet vergisi tahsilatını arttırdığı sonucuna ulaşmıştır. Türkiye için yapılan iki farklı çalışmada Durkaya ve Ceylan (2006) ekonomik büyüme ile dolaysız vergiler arasında çift yönlü bir ilişkiden söz ederken, dolaylı vergiler ile ekonomik büyüme arasında herhangi bir ilişki olmadığını belirtmişlerdir. Paksoy ve Bakan (2010) ise vergi gelirlerinin ekonomik büyümeyi etkilemediğini rapor etmektedir. Bujang vd. (2013) iki farklı ülke grubu üzerinde yaptığı çalışmasında gelişmekte olan ülkeler için vergi yapısı ile ekonomik büyüme arasında uzun dönemli ilişki olmadığını, gelişmiş ülkeler için ise uzun dönemli bir eş bütünleşme ilişkisi olduğunu rapor etmiştir. Kizito (2014) vergi yapısının ekonomik büyüme üzerinde bir etkisi olmadığını belirtirken, Açıkgoz (2007) dolaylı vergilerin ekonomik büyümeyi ilk aşamada olumlu, dolaysız vergilerin ise olumsuz etkilediğini belirtmektedir. Ünlükaplan ve Arısoy'a (2011) göre vergi karması içerisinde dolaylı vergilerin payının artması ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilemektedir. Xing (2011) servet vergilerindeki artışın ekonomik büyümeyi pozitif etkilediğini rapor etmektedir. Acosta-Ormaecha ve Yoo (2012) gelir vergisinin uzun dönemde ekonomik büyümeyi negatif servet ve tüketim vergilerinin ise pozitif etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Keho (2011) dolaylı vergilerin ekonomik büyümeyi pozitif etkilediğini, dolaysız vergilerin ise etkisiz

olduğunu belirtmiştir. Çevik ve Oh (2013) göre gelir vergisi ekonomik büyüme üzerinde negatif bir etkiye sahipken, kurumlar ve tüketim vergileri ekonomik büyüme üzerinde pozitif bir etkiye sahiptir. Stoilova (2017) farklı bir çok vergi kalemi üzerinde yaptığı çalışmasında üretim, ithalat ve kişisel gelir vergilerinin ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilediğini, katma değer vergisinin negatif bir etki oluşturduğunu ve emlak vergisinin nötr olduğunu rapor etmektedir. Mdanat vd. (2018) tüketim ve uluslararası ticaret üzerinden alınan vergilerin ekonomik büyüme için olumlu olduğunu, gelir vergisinin ise olumsuz bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır. Çelikay (2018) vergi ekonomik büyüme ilişkisinde ikame ve gelir etkisi teorilerinin geçerli olduğu sonucuna ulaşmıştır. Muduli ve Manik (2020) dolaysız vergilerin ekonomik büyüme üzerinde negatif dolaylı vergilerin ise pozitif bir etkisi olduğunu belirtmektedir. Nguyen vd. (2020) tüketim vergisinin ekonomik büyüme üzerinde pozitif bir etkisi olduğunu rapor etmektedir. Sağdıç ve Aydın (2021) ve Öztürk (2021) Türkiye için yapmış oldukları çalışmalarında dolaysız vergilerden ekonomik büyümeye doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisinden bahsetmektedirler. Birinci çalışmada dolaylı vergiler ile ekonomik büyümeye arasında çift yönlü ikinci çalışmada ise dolaylı vergilerden ekonomik büyümeye doğru tek yönlü bir nedensellik tespit edilmiştir. Aydoğdu-Bağcı ve Sever (2022) uzun dönemde gelir üzerinden alınan vergilerin GSYH içindeki payı arttıkça, ekonomik büyümenin olumsuz etkilendiğini diğer taraftan servet ve mal ve hizmet üzerinden alınan vergilerin GSYH içindeki payı arttıkça ekonomik büyümenin pozitif etkilendiğini rapor etmiştir. Ayrıca çalışmanın diğer sonuçlarına göre, MTV ve kurumlar vergisi gelirlerinin GSYH'ye oranı, ekonomik büyümeyi pozitif etkilerken; gelir vergisi ile ekonomik büyüme arasında negatif bir ilişki vardır. Kısa vadede, kurumlar vergisi gelirinin GSYH'ye oranı ekonomik büyüme üzerinde pozitif bir etkiye sahipken, MTV gelirinin GSYH'ye oranı ekonomik büyüme üzerinde negatif bir etkiye sahiptir. Korkmaz ve Korkmaz (2023) yapmış oldukları çalışmalarında Türkiye'de dolaylı vergiler, özel tüketim vergisi ve motorlu taşıtlar vergisinin ekonomik büyümeyi pozitif etkilediğini, dolaysız vergiler ve kurumlar vergisinin ise negatif bir etkiye sahip olduğunu belirtmişlerdir. Kamacı ve Kurt (2024) ekonomik büyüme ile dolaylı vergiler arasında çift yönlü, dolaysız vergilerden ekonomik büyümeye doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisini rapor etmişlerdir.

3. YÖNTEM VE VERİ

Bu çalışmada değişkenler arasındaki ilişkiyi incelemek için ARDL modeli tercih edilmiştir. ARDL modelinin tercih edilmesinin sebebi değişkenlere ait serilerin farklı derecelerden durağan olmasıdır. Veriler 1990-2020 yılları arasındaki dönemi kapsamaktadır. Analizlerde kullanılan tüm veriler World Bank ülke veri setlerinden elde edilmiştir. Değişkenlere ilişkin açıklamalar tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Değişken Tanımları ve Kaynakları

Değişken	Tanım	Kaynak
KBG	Kişi Başına Düşen Gelirdeki Artış Oranı (\$)	World Bank
KV	Kurumlar Vergisi (%)	World Bank
GV	Gelir Vergisi (%)	World Bank
MHV	Mal ve Hizmet Vergisi (%)	World Bank

Bu çalışmada ekonomik büyümeyi kişi başına düşen gelirdeki artış temsil ederken, mal ve hizmet, gelir ve kurumlar vergisi üç farklı vergi türünü temsil etmektedir.

3.1. Verilerin Analizi

Tablo 2. Tanımlayıcı İstatistikler

	KBG	GV	KV	MHV
Ortalama	2.898179	-0.453333	0.066667	0.500667
Medyan	4.291655	-0.315000	0.150000	0.020000
Maximum	9.579864	5.610000	1.900000	6.810000
Minimum	-7.138251	-4.410000	-1.400000	-2.990000
Std. Sap.	4.449645	1.940688	0.814664	2.475516
Çarpıklık	-0.898227	0.526761	0.238698	1.032446
Basıklık	2.941918	4.755732	2.579688	3.508004
Jarque-Bera	4.038275	5.240630	0.505711	5.652305
Olasılık	0.132770	0.072780	0.776580	0.059240
Gözlem	30	30	30	30

Modelde yer alan değişkenlerden volatilitesi en yüksek değişken kişi başına düşen gelirdeki artış oranı ve sonrasında mal ve hizmet vergisidir. Türkiye’de kişi başına düşen gelirin (dolar cinsinden) yıllar içinde stabil bir şekilde artmamasının önemli sebebi dolar kurundaki dalgalanmalardır. Politika yapıcılar tarafından yapılan mal ve hizmet vergileri üzerindeki güncellemeler de bu değişkenin volatilitisini yükseltmektedir.

Çarpıklık değerleri kişi başına düşen gelirdeki artış değişkeninin sola diğer değişkenlerin sağa çarpık yapıda olduklarını gösterirken, değerler (+3 -3) aralığında olduğu için çarpıklık sorunu olmadığı gözlemlenmektedir.

Tablo 3. Korelasyon Matrisi

	KBG	GV	KV	MHV
KBG	1			
GV	0.013	1		
KV	-0.301	-0.223	1	
MHV	0.013	-0.605	0.009	1

Bağımlı değişkenin bağımsız değişkenlerle olan korelasyon ilişkisi incelendiğinde düşük ve çok düşük bir korelasyondan söz edilebilir. Bağımsız değişkenlerin kendi aralarındaki korelasyon ilişkisi gelir vergisi ve mal ve hizmet vergisi arasında negatif ve orta düzeydedir. Kurumlar vergisi ile gelir ve mal ve hizmet vergisi arasındaki korelasyon ilişkisi de oldukça düşük seviyededir.

Tablo 6. Birim Kök Test İstatistikleri

Düzye	ADF (Augmented Dickey Fuller)				
		KBG	GV	KV	MHV
Sabit	t-Statistic	-5,636	-1,401	-2,419	-2,370
	Prob.	0,000	0,568	0,145	0,158
Sabit ve Trend	t-Statistic	-5,631	-2,116	-3,088	-1,618
	Prob.	0,000	0,516	0,128	0,761
Düzye	PP (Phillips Perron)				
		KBG	GV	KV	MHV
Sabit	t-Statistic	-5,694	-1,257	-1,930	-2,391
	Prob.	0,000	0,635	0,314	0,152
Sabit ve Trend	t-Statistic	-5,856	-2,271	-3,028	-1,560
	Prob.	0,000	0,435	0,141	0,784
Birinci Fark	ADF(Augmented Dickey Fuller)				
		KBG	GV	KV	MHV
Sabit	t-Statistic	-9,384	-4,795	-5,794	-5,364
	Prob.	0,000	0,000	0,000	0,000
Sabit ve Trend	t-Statistic	-9,228	-3,525	-4,125	-5,903
	Prob.	0,000	0,059	0,019	0,000
Birinci Fark	PP (Phillips Perron)				
		KBG	GV	KV	MHV
Sabit	t-Statistic	-21,646	-4,781	-9,514	-5,370
	Prob.	0,000	0,000	0,000	0,000
Sabit ve Trend	t-Statistic	-25,560	-4,821	-10,065	-5,906
	Prob.	0,000	0,003	0,000	0,000

Elde edilen zaman serileri için tutarlı tahminler yapabilmek durağanlık sınaması yapmakla mümkündür. Bu sebeple değişkenlere ilişkin serilere ADF ve PP birim kök testleri uygulanmıştır. Yapılan testler neticesinde kişi başına düşen gelirdeki artış oranı serisi seviyede durağan iken diğer değişkenler birinci farklarında durağandır.

KBG değişkeninin I(0) GV, KV ve MHV değişkenleri ise I(1) düzeyinde durağan olduğu için bu çalışmada Peseran ve Shin (1997) tarafından geliştirilen ve açıklayıcı değişkenler I(0) ve I(1) olduğunda kullanılabilen ARDL modeli tercih edilmiştir.

3.1.1. ARDL Modeli

Değişkenler arasındaki ilişkiyi incelemek için kurulan ARDL modelinde gecikme uzunlukları otomatik seçim tercih edilerek yapılmıştır. Eş bütünleşme ilişkisinin tespitine yönelik olarak kurulan model denklemi aşağıdaki gibidir.

$$\Delta \ln(KBG)_t = a_0 + \delta_1(GV)_{t-1} + \delta_2(KV)_{t-1} + \delta_3(MHV)_{t-1} + \sum_{i=0}^{\rho} \beta_1 \Delta(GV)_{t-1} + \sum_{i=0}^{\rho} \beta_2 \Delta(KV)_{t-1} + \sum_{i=0}^{\rho} \beta_3 \Delta(MHV)_{t-1} + \sum_{i=1}^{\rho} \beta_5 \Delta \ln(KBG)_{t-1} + \varepsilon_t \quad (1)$$

$H_0: \theta_1 = \theta_2 = \theta_3$ boş hipotezine bağlı olarak eş-bütünleşme ilişkisi F-testi ile sınanmaktadır. (Narayan, 2005: 1981). Otomatik seçim ile yapılan tahminde Akaike bilgi kriterine (AIC) göre ARDL (1, 4, 0, 4) modelinin en uygun gecikme uzunluklarını içerdiği anlaşılmıştır. ARDL (1, 4, 0, 4) modeli için elde edilen sınır testi sonuçları tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 7. Sınır Testi Sonuçları

ARDL (1, 4, 0, 4)				
		Anlamlılık Düzeyi	Alt Sınır	Üst Sınır
F-istatistik	5,52	10%	2,37	3,20
k	3	5%	2,79	3,67
		1%	3,65	4,66
Tanısal Testler				
R ² = 0,72				
Düzeltilmiş R ² = 0,46				
Jarque-Bera = 1,064 (0,587)				
Breush-Godfrey=0,674 (0,529)				
Breush-Pagan-Godfrey = 0,0800 (0,647)				

Not: JB normal dağılım, BPG değişen varyans, BG oto- korelasyonu tespit etmektedir. Parantez içi değerler anlamlılık değeridir.

Tablo 7'de sunulan sınır testi istatistiklerine göre, hesaplanan F-istatistik değeri %1 anlamlılık düzeyinde üst ve alt sınır değerlerinden yüksektir. Bu sonuca göre H=0 hipotezi reddedilemez. Diğer bir ifade ile değişkenler arasında uzun dönem eş-bütünleşme ilişkisinin mevcut olduğu söylenebilir. Tanısal testler kurulan modelde değişen varyans ve otokorelasyon sorunu olmadığını gösterirken verilerin normal dağılım gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. ARDL (1, 4, 0, 4) modeli için uzun dönem ve kısa dönem (hata düzeltme modeli) katsayıları tahmini yapılırken kullanılan denklemler sırası ile aşağıda sunulmuştur.

$$(KBG)_t = \beta_0 \sum_{i=1}^{\rho} \beta_1 (KBG)_{t-1} + \sum_{i=0}^{\rho} \beta_2 (GV)_{t-1} + \sum_{i=0}^{\rho} \beta_3 (KV)_{t-1} + \sum_{i=0}^{\rho} \beta_4 (MHV)_{t-1} + \varepsilon_t \quad (2)$$

Denklem 1,2 ve 3'te yer alan p ifadesi bağımsız ve bağımlı değişkenler için gecikme uzunluklarını temsil etmektedir. $\hat{I}_{\max} = 4$ alınan modelde Akaike Bilgi Kriterine göre ARDL (1, 4, 0, 4) en uygun model olarak belirlenmiştir.

ARDL modellerinde hata düzeltme modeli kurularak kısa dönemli ilişkiye ait katsayılar hesaplanmaktadır. Negatif ve anlamlı çıkması beklenen hata düzeltme katsayısı, kısa dönemde ortaya çıkan dengesizliğin ne kadarının uzun dönemde düzelebileceğini göstermektedir (Karagöl vd., 2007) Hata düzeltme modeli denklem 3'te sunulmuştur.

$$\Delta(KBG)_t = \beta_0 \sum_{i=1}^p \beta_1 \Delta(GV)_{t-1} + \sum_{i=0}^p \beta_2 \Delta(KV)_{t-1} + \sum_{i=0}^p \beta_3 \Delta(MHV)_{t-1} + \theta ECT_{t-1} + \varepsilon_t \quad (3)$$

Tablo 8. ARDL (1, 4, 0, 4) Modelinin Uzun Dönem Katsayıları

Değişken	Katsayı	t-istatistik
GV	-5.208	-3.139***
MHV	-2.497	-2.564**
KV	-1.514	-1.592
C	2.156	3.045***

Not: ** (%5), *** (%1) düzeylerinde anlamlılık.

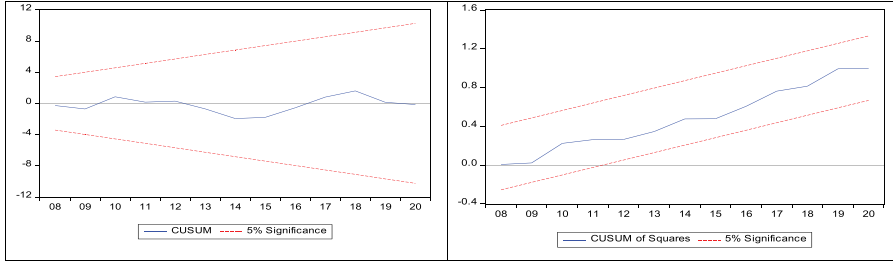
Modelin uzun dönem katsayıları incelendiğinde gelir vergisi ile mal ve hizmet vergisinin, kişi başına gelir artışı değişkeni ile negatif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkisi olduğu saptanmıştır. Diğer bir ifade ile gelir vergisi ve mal ve hizmet vergisi oranlarındaki artış hızı kişi başına düşen gelir artış hızından daha yüksektir. Kurumlar vergisi ile kişi başına gelir artışı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 9. ARDL (1, 4, 0, 4) Modelinin Hata Düzeltme Sonuçları

Değişken	Katsayı	t-istatistik
D(GV)	-0.393	-1.013
D(GV(-1))	4.497	4.034***
D(GV(-2))	3.766	4.211***
D(GV(-3))	1.045	1.856*
D(MHV)	-0.328	-0.890
D(MHV(-1))	2.770	3.939***
D(MHV(-2))	2.368	3.362**
D(MHV(-3))	0.900	2.050*
ECT(-1)*	-1.226	-6.012***

Not: * (%10), ** (%5) ve *** (%1) düzeylerinde anlamlılık.

Modelin hata düzeltme sonuçları gelir ve mal ve hizmet vergisinin kısa dönemde kişi başına gelir artışının pozitif veya negatif yönlü bir belirleyicisi olmadığını göstermektedir. Hata düzeltme modeli için hesaplanmış katsayısı kısa dönemde yaşanan dengeden uzaklaşmanın ($1/1,226 \approx 0,8$) yaklaşık 1 dönem sonra düzeltilebildiğini göstermektedir. Modelin parametre istatistiklerine ilişkin yapılan CUSUM ve CUSUM-Q testleri şekil 1’de sunulmuştur.

Şekil 1. CUSUM ve CUSUM-Q Grafikleri

CUSUM ve CUSUM-Q grafikleri ilgili dönem boyunca parametre değerlerinin istikrarlı olduğunu, diğer bir ifade ile tahminlerin kararlı olduğunu göstermektedir.

SONUÇ

Bu çalışma, vergi politikalarının kişi başına düşen gelir artışı üzerindeki etkisini analiz etmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Yapılan analizler neticesinde, gelir vergisi ve mal ve hizmet vergisinin kişi başına gelir artışını negatif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada kullanılan kişi başına düşen gelir artışı değişkeni ABD doları cinsinden elde edilmiş ve ekonomik büyümeyi temsilen analizlerde kullanılmıştır. Vergi oranlarına ilişkin değişkenlerin Türkiye’de vergi politikalarına ışık tutacağı düşünülmektedir.

Gelir vergisi, bireylerin kazancından dolaysız olarak alınan bir vergi türüdür. Analiz sonuçları, gelir vergisinin artmasıyla birlikte kişi başına düşen gelir artışında negatif bir değişim olduğunu göstermiştir. Bu durum, bireylerin elde ettikleri kazancın bir kısmının devlete aktarılmasının kişisel tasarrufları azalttığını ve dolayısıyla toplam geliri olumsuz yönde etkilediğini gösterdiği gibi kişisel gelir artışının vergi oranlarındaki artışın altında kaldığını da göstermektedir. Ekonomik büyüme noktasında gelir vergisi enstrümanının negatif etkisinin olduğu böyle durumlarda toplanan vergilerin kamu hizmetlerinde aktif kullanılamaması ekonomik sıkıntılarının yanında sosyal huzursuzlukların da oluşmasına sebep olacaktır. Ortaya çıkacak başka bir sorun ise vatandaşların vergiden kaçınma yollarına başvurarak daha az ve adil olmayan şekilde bir vergi tahsilatı yapılması durumunun ortaya çıkmasıdır.

Mal ve hizmet vergisi ise tüketim üzerinden dolaylı olarak alınan bir vergidir. Analiz sonuçlarına göre, mal ve hizmet vergisinin artması da kişi başına düşen

geliri olumsuz etkilemektedir. Bir ülkedeki bireylerin ekonomik refah seviyelerinin arttırılması bu mümkün değilse mevcut refah seviyesinin korunması bireysel gelir artışı ile yapılan harcamaların ekonomik büyüklüğünün denk olması ile mümkündür. Model sonuçları uzun dönem için mal ve hizmet vergilerindeki artışın ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkilediğini göstermektedir. Gelir vergisine benzer şekilde bireyler ekonomik refah seviyelerini koruyabilmek için kayıt dışı ekonomik faaliyetler ve vergiden kaçınma gibi yollara başvuracaklardır. Bu noktaya kadar yapılan açıklamalar ışığında Türkiye’de hem dolaylı hem de dolaysız vergilerin ekonomik refah seviyesini negatif yönde etkilediği söylenebilir.

Diğer taraftan kurumlar vergisindeki değişmelerin bireysel gelir artışını etkilememesi manidar bir durumdur. Kurumlar Vergisi, Türkiye’deki tüzel kişilerin (şirketler, dernekler, vakıflar vb.) elde ettikleri kazanç üzerinden ödenen bir vergi türüdür ve bir mali yıl içerisinde elde edilen brüt gelirden giderlerin düşülmesiyle bulunan net kar üzerinden hesaplanır. Bu bağlamda model sonuçları kurumlar vergisinin yapısı, net kar beyanı ve tahsilatı noktasında efektif bir durumun olmadığı fikrini akla getirmektedir. Bu bulgular doğrultusunda, vergi politikalarının ekonomik refah ve sosyo-ekonomik dengeler üzerinde önemli bir rol oynadığı söylenebilir. Vergi politikalarının dikkatlice tasarlanması, denetiminin sıkı bir şekilde yapılması ve ekonomide adil bir dağılım sağlamak amacıyla vergi reformları yapılması gerektiği vurgulanmalıdır. Uygulanabilir ve daha adil bir vergilendirme sistemiyle bireylerin ekonomik refah seviyeleri hem korunabilir hem de arttırılabilir.

Vergilerin ekonomideki rolünün anlaşılması ve doğru politika kararlarının alınması önemlidir. Gelecekte yapılacak araştırmalarla bu konuda daha detaylı analizler yapılarak daha kapsamlı sonuçlara ulaşılabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Acosta-Ormaechea, S. ve Yoo, J. (2012). Tax composition and growth: a broad cross-country perspective. *IMF Working Paper*, No: 12/257.
- Açıkgöz, Ş. (2007). Türkiye’de vergi gelirleri, vergi yapısı ve iktisadi büyüme ilişkisi: 1968-2006. *Ekonomik Yaklaşım*, 19(68), 91-113.
- Bağcı, S. A. ve Sever, E. (2022). Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde kaynaklarına göre vergi Türleri ve ekonomik büyüme ilişkisi. *Sosyoekonomi*, 30(51), 261-282.
- Bujang, I., Hakim, T. A. ve Ahmad, I. (2013). Tax structure and economic indicators in developing and highincome OECD countries: panel cointegration analysis. *Procedia Economics and Finance*, 7, 164-173.
- Çelikay, F. (2018). Vergi yükünün ekonomik büyüme hızı üzerindeki etkileri: Türkiye’deki iller örneğinde ampirik bir analiz (2005-2014). *İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi*, 3(5), 37-55.

- Çevik, S. ve Oh, C. G. (2013). Tax structure and economic growth: a panel data from OECD countries. *Regional Industry Review*, 36(1), 31-54.
- Durkaya, M. ve Ceylan, S. (2006). Vergi gelirleri ve ekonomik büyüme. *Maliye Dergisi*, 150, 79-89.
- Gober, J. R. ve Burns, J. O. (1997). The relationship between tax structures and economic indicators. *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, 6(1), 1-24.
- Harberger, A. (1964). Taxation, resource allocation, and welfare. NBER and The Brookings Institution (Ed.), *The role of direct and indirect taxes in the federal reserve system içinde* (25-80. ss.). *Princeton University Press*.
- Kamacı, A. ve Kurt, O. (2024). Dolaylı ve dolaysız vergilerin enflasyon ve ekonomik büyümeye etkilerinin incelenmesi: TÜRKİYE örneği. *Uluslararası Bankacılık Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 133-152.
- Karagöl, E., Erbaykal, E. ve Ertuğrul, H. M. (2007). Türkiye'de ekonomik büyüme ile elektrik tüketimi ilişkisi: Sınır testi yaklaşımı. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 8(1), 72-80.
- Karras, G. (1999). Taxes and growth: testing the neoclassical and endogenous growth models. *Contemporary Economic Policy*, 17(2), 177-188.
- Kebo, Y. (2011). Tax structure and economic growth in cote d'ivoire: are some taxes better than others?. *Asian Economic and Financial Review*, 1(4), 226-235.
- Kizito, E. U. (2014). The nexus between tax structure and economic growth in Nigeria: a prognosis. *Journal of Economic and Social Studies*, 4(1), 113-138.
- Koch, S. F., Schoeman, N. J. ve Van Tonder, J. J. (2005). Economic growth and the structure of taxes in South Africa: 1960 – 2002. *South African Journal of Economics*, 73(2), 190-210.
- Korkmaz, S. ve Korkmaz, Ö. (2023). Türkiye'de uygulanan vergi türlerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi: ARDL sınır testi yaklaşımı. *Bandırma Onyedü Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 32-47.
- Mamatzakis, E. C. (2005). The dynamic responses of growth to tax structure for Greece. *Applied Economics Letters*, 12(3), 177-180.
- Mdanat, M. F., Shotar, M., Samawi, G., Mulo, J., Arabiyat, T. S. ve Alzyadat, M. A. (2018). Tax structure and economic growth in Jordan, 1980-2015. *EuroMed Journal of Business*, 13(1), 102-127.
- Mendoza, E. G., Milesi-Ferretti, G. M. ve Asea, P. (1997). On the ineffectiveness of tax policy in altering longrun growth: Harberger's superneutrality conjecture. *Journal of Public Economics*, 66(1), 99-126.

- Muduli, D. K. ve Manik, N. (2020). Tax structure and economic growth in general category states in India: A panel auto regressive distributed lag approach. *Theoretical and Applied Economics*, 27(2), 225-240.
- Narayan, P.K. (2005). The saving and investment nexus for China: Evidence from cointegration tests”, *Applied Economics*, 37(17), 1979-1990.
- Nguyen, M. L. T., Hang, N. P. T., Bui, T. N. ve Tran, H. X. (2020). Interrelation of tax structure and economic growth: a case study. *Journal of Security and Sustainability Issues*, 9(4), 1177-1187.
- Öztürk, Ö. F. (2021). Dolaysız ve dolaylı vergi gelirlerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi: Türkiye örneği. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, 8(3): 430-442.
- Paksoy, S. ve Bakan, S. (2010). Türkiye'de uygulanan vergi politikaları ve ekonomik büyüme üzerine etkileri: (1980 sonrası). *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(32): 150-170.
- Pesaran, M. H., Shin, Y. ve Smith, R. P. (1997). Pooled estimation of long-run relationships in dynamic heterogeneous panels. <https://www.econ.cam.ac.uk/people-files/emertus/mhp1/jasaold.pdf> (Erişim tarihi: 13.05.2024).
- Sağdıç, E. N. ve Aydın, D. (2021). Dolaylı ve dolaysız vergiler ile ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkisi: Türkiye örneği (2006-2018). *International Journal of Public Finance*, 6(1), 21-46.
- Stoilova, D. (2017). Tax structure and economic growth: Evidence from the European Union. *Contaduría y Administración*, 62(2017), 1041-1057.
- Tosun, M. S. ve Abizadeh, S. (2005). Economic growth and tax components: an analysis of tax changes in OECD. *Applied Economics*, 37(19), 2251-2263.
- Ünlükaplan, İ. ve Arısoy, İ. (2011). Vergi yükü ve yapısı ile iktisadi büyüme arasındaki dinamik etkileşimler üzerine uygulamalı bir analiz. *ODTÜ İktisadi Gelişme Dergisi*, 38(1), 71-100.
- Xing, J. (2011). Does tax structure affect economic growth? Empirical evidence from OECD countries. *Centre for Business Taxation, Oxford University, Working Paper*, No: 11/20.